

MÓDSZERTANI KIHÍVÁSOK A SZUBJEKTÍV ÉLETMINŐSÉG VIZSGÁLATÁBAN

Ercsey Ida
egyetemi docens

Széchenyi István Egyetem
ercsey@sze.hu

Kulcsszavak: szubjektív életminőség, szubjektív, jóllét, kulturális aktivitás, fókusz csoport

1. BEVEZETÉS

A fogyasztók életminőségét vizsgáló korábbi kutatások egyrészt a megszerzett anyagi javakkal való elégedettséget mérték (Nakano és társai, 1992), másrészt a kiskereskedelemmel való elégedettséget értékelték (Meadow, 1983). Ezek a kutatások a szubjektív életminőséget csak egy dimenzióban konceptualizálták. Ugyanakkor más szerzők (Day, 1987, Leelakulthanit és társa, 1991) a fogyasztók jóllétét két jól elhatárolható dimenzióra bontották, és így elkülönítették az anyagi javakhoz és szolgáltatásokhoz való hozzájutás, és a birtoklás tényezőjére. Ezen az egy és kétdimenziós szemléleten túllépve, Lee és társai (2002) a fogyasztói tapasztalatok különböző szempontjait mind objektív, mind szubjektív módon vizsgálták, és kiterjesztették a jóllét dimenziókat, a hozzájutás és a birtoklás mellett „bevezették” a fogyasztással, a fenntartással, és a rendelkezéssel való elégedettség mérését. Az életminőségben fontos szerepet játszó tizenegy termék és szolgáltatás kategória fogyasztásával kapcsolatos elégedettséget mérték, például egészségügyi szolgáltatásokra, banki és biztosítási szolgáltatásokra valamint háztartási elektronikai termékekre vonatkozóan (Lee és társai, 2002).

Az életminőséggel foglalkozó tanulmányok azt mutatják, hogy az étellel való elégedettség az élet különböző területein szerzett tapasztalatok, illetve az ezzel kapcsolatos elégedettséggel magyarázható (Campbell és társa, 1976). Ez a megközelítés azt feltételezi, hogy az emberek az élet egészével való elégedettségüket a részekkel való elégedettség alapján számolják ki (*bottom-up elv*). Ugyanakkor Heady és társai (1991) véleménye szerint inkább a *top-down effektus* működik a szubjektív jóllét meghatározásakor, hiszen amikor általában elégedettek vagyunk, akkor az élet különböző területeivel is elégedettek leszünk. Diener (1984) szerint mindkettő mechanizmus működik bennünk, a pontos választ mindig az adott vizsgálat eredményei döntenek el.

Ez a tanulmány kiterjeszti az életminőség kutatást egy speciális terület vizsgálatára, nevezetesen feltárja a kulturális szolgáltatások, a kulturális tevékenységek és a fogyasztók szubjektív életminősége közötti kapcsolatot. A kulturális intézmények, a kulturális tevékenységek és a kreatív iparágak fontos szerepet játszhatnak egy régió vonzerejében és gazdasági fejlődésében. Emellett a kultúra forrásként szolgál a közösség identitása és értékei szempontjából, és hatással van a fogyasztók életminőségére. A háztartási fogyasztási kiadások szerkezetében jelentősek az EU tagországok közti különbségek, amelyek az eltérő gazdasági, kulturális fejlettségből, életmódbeli sajátosságokból következnek. A kultúrára és szórakozásra

fordított kiadás aránya a magas életszínvonalú országokban a legjelentősebb (Ausztria 12.6 %, Svédország 13.3 %), nálunk ez a szolgáltatási csoport a kiadások 8.5 %-át jelenti.

A nemzetközi marketing szakirodalomban csak kevés kutatás fókuszált az életminőség és a kulturális szolgáltatások értékelése kapcsolatának elemzésére. Michalos (2005) azt vizsgálta, hogy a művészetek „fogyasztása” milyen hatással van az életminőségre, és eredményei azt mutatták, hogy kanadai fogyasztási környezetben ez a hatás kismértékű. Ugyanakkor hiányolható olyan kutatás, amely azt tárja fel, hogy a kulturális szolgáltatások igénybevétele és a fogyasztók kulturális tevékenysége, aktivitása milyen befolyást gyakorol a fogyasztók szubjektív életminőségére. Feltételezhető, hogy a kultúra, mint iparág által kínált értékes szolgáltatások, és tevékenységek növelik a fogyasztók emocionális jóllétét, a társadalmi kapcsolatokat, az ismeretszerzést és végül pozitív életminőség észleléshez vezethetnek.

2. AZ ÉLETMINŐSÉG SZAKIRODALMÁNAK ÁTTEKINTÉSE

2.1. Az életminőség definiálása

Megállapítható, hogy még nem jött létre konszenzus az életminőség definiálásában és a kutatási témaköröktől, a konkrét kutatási céltól függően egymástól eltérő értelmezést használnak. Miért olyan nehéz az életminőség jelentését meghatározni? A fogalmi zűrzavart az is növeli, hogy az életminőség értelmezésében különböző nézeteket találunk arra vonatkozóan, hogy milyen tényezők járulnak hozzá az életminőséghez és mi tekinthető az életminőség eredményének. Egyes szerzők úgy vélik, hogy minden az életminőség része (Taillefer és társai, 2003), de ez a kutatási eredmények alapján nem egyértelmű. Ugyanakkor az életminőség kutatások jeles szerzője (Diener, 1997) szubjektív nézőpontból az életminőséget és a jóllétet (well-being) egymás szinonimájának tekinti. A *szubjektív életminőség* Diener megfogalmazása alapján az, ahogyan az emberek értékelik saját életüket, és magában foglalja az étellel való elégedettséget, a boldogságot, a kellemes érzéseket, továbbá a kellemetlen hangulatok és érzelmek relatív hiányát. Veenhoven (1997) a szubjektív életminőség szinonimájának tekinti a boldogságot, valamint az étellel való elégedettséget. A szakirodalomban az életminőség meghatározására három fő definíció típust különíthetünk el. Az első a *globális definíció*, amely általában magában foglalja az elégedettséget-elégedetlenséget vagy a sikert-sikertelenséget, és keveset szól az életminőség lehetséges összetevőiről. Ez a leginkább elterjedt meghatározás az életminőség kutatásokban. A másik a *komponens definíció*, amely az életminőséget összetevőire bontja vagy azonosítja azokat a kulcsjellemzőket, amelyeket fontosnak ítél az életminőség értékelésében. Ennél a megközelítésnél a kutatók mind az objektív, mind a szubjektív aspektust alkalmazzák. Ezen kívül a *fókuszált definíciók* az életminőségnek csak egy vagy néhány dimenziójára koncentrálnak. A definícióknak ez a harmadik típusa elsősorban az egészségkutatásokban terjedt el. Általában a legtöbb szerző definiálás nélkül használja az életminőség terminust, majd az operacionalizálás és a mérés után következtethetünk az életminőség fogalmi meghatározására.

2.2. Életminőség kutatások a kulturális iparágban

A nemzetközi és különösen a hazai marketing szakirodalomban viszonylag kevés kutatás foglalkozik a szolgáltatások és a szubjektív életminőség kapcsolatának elemzésével. A vizsgált témával foglalkozó jelentősebb tanulmányok között csak négy (Burack és társai, 2003; Coffman és Adamek, 1999; Michalos, 2005; Wood és Smith, 2004) fókuszál a

kulturális aktivitás életminőségre gyakorolt hatásának vizsgálatával. Burack (2003) a zenehallgatás életminőségre gyakorolt hatását vizsgálja szanatóriumban élő idős emberek esetében. Ugyanakkor Coffman és Adamek (1999) aktívan zenélő szeniorokra fókuszál, Wood és Smith (2004) pedig a népszerű élő zenei eseményeken szereplő, és résztvevő személyek életminőségével foglalkozik. Michalos (2005) a művészetet szélesebb értelemben használja és a művészeti aktivitás és az életminőség közötti kapcsolatot vizsgálja egy kanadai város lakosai körében. Ugyanakkor más szerzők kiszélesítik a kutatási területet és a szabadidős tevékenységnek az életminőséghez való hozzájárulását értékelik, és nem foglalkoznak specifikusan a kulturális szolgáltatásokkal és részvétellel. Ezen tanulmányok célsokasága tekintetében látható, hogy Bowling és Gabriel (2004) továbbá Silverstein és Parker (2002) leszűkítik a brit illetve svéd idős emberekre, Kelly (2001) pedig az ír súlyos állapotú, mentális betegekre. Michalos és Zumbo (2000) felnőtt kanadai városi lakosok (Prince George) véleményére építette kutatását. A kultúrával kapcsolatos életminőség kutatások jellemzőit az 1. táblázatban foglaltam össze.

1. táblázat

A kultúrával kapcsolatos életminőség kutatások fókusza és célsokasága

<i>A kutatás fókusza</i>	<i>Célsokaság</i>	<i>Szakirodalmi hivatkozás</i>
Zenehallgatás	Szanatóriumban élő idős emberek (USA)	Burack és társai (2003)
Aktív zenélés	Idős emberek (aktívan zenélnek) (USA)	Coffman és Adamek (1999)
Művészeti aktivitás	Idős lakosok (Kanada)	Michalos (2005)
Zenei rendezvényeken részvétel	Zenei rendezvények aktív résztvevői (Anglia)	Wood és Smith (2004)
Szabadidő tevékenység	Idős lakosok (Anglia)	Bowling és Gabriel (2004)
Szabadidő tevékenység	Mentális betegek (Írország)	Kelly és társai (2001)
Szabadidő tevékenység	Felnőtt lakosok (Kanada)	Michalos és Zumbo (2000)
Szabadidő tevékenység	Idős emberek (Svédország)	Silverstein és Parker (2002)

Forrás: Saját szerkesztés

Hogyan konceptualizálható és mérhető az életminőség? A kutatási témához kapcsolódó tanulmányok közül csak kettő (Bowling és Gabriel, 2004; Coffman és Adamek, 1999) végezte el az életminőség konceptualizálását, a többinél az operacionalizálásból következtethetünk arra, hogy a szerző melyik életminőség koncepciót használja az adott kutatáshoz. Megállapítható, hogy mindegyik tanulmány a fogyasztók által észlelt életminőséget, a szubjektív életminőséget alkalmazza, ugyanakkor az életminőség operacionalizálása eltéréseket mutat. Három kutatásban az életminőség az élettől való elégedettséget jelenti, más tanulmányokban pedig a globális létet. Ezen kívül Michalos (2000; 2005) az életminőség operacionalizálásához más koncepciókat is segítségül hívott, nevezetesen a boldogságot és a szubjektív jóllétet.

Az életminőség mérésénél egyrészt megjelenik az életminőség *többdimenziós* koncepciója, amelynél a válaszadók az élet különböző területeivel való elégedettséget értékelik (Bowling és Gabriel, 2004), vagy felsorolják, és fontosság szerint minősítik azokat a faktorokat, amelyek hozzájárulnak életminőségükhöz (Coffman és Adamek, 1999). *Globális* szintre vonatkozóan az élettől való általános elégedettség mérhető egy elemű vagy több elemű eszközzel vagy a kettő kombinációjával. Mivel az időtényezőnek is fontos szerepe lehet az életminőség értékelésében, a mentális betegek és az időskorú válaszadók vizsgálatánál ez a szempont is megjelent. A globális életminőség méréséhez használt szubjektív értékelés a szakirodalomban általánosan elfogadott és megbízhatónak tekintett, ezzel szemben a szubjektív jóllét megközelítést több kutató (Haas, 1999; Meeburg, 1993) erősen kritizálja. A kultúrával kapcsolatos életminőség kutatások koncepcionális és mérési jellemzői a 2. táblázatban láthatók.

2. táblázat

A kultúrával kapcsolatos életminőség kutatások jellemzői

<i>Koncepció</i>	<i>Mérés</i>	<i>Szakirodalmi hivatkozás</i>
Egydimenziós és többdimenziós, elégedettség a globális életminőséggel	7 elemű	Burack és társai (2003)
Többdimenziós, globális életminőség	Faktorok fontossága	Coffman és Adamek (1999)
Egydimenziós és többdimenziós, elégedettség az életminőséggel; szubjektív jóllét és boldogság	Élettel való elégedettség globális szinten, általános boldogság és jóllét, és 19 élet-területtel való elégedettség	Michalos (2005)
Szubjektív jóllét; általános életminőség és az élet objektív és szubjektív területei	Nem alkalmazható	Wood és Smith (2004)
Többdimenziós, globális életminőség, dinamikus koncepció	1 elemű globális szinten, az élet objektív és szubjektív területei	Bowling és Gabriel (2004)
Egydimenziós, globális jóllét	1 elemű globális szinten	Kelly és társai (2001)
Egydimenziós és többdimenziós, elégedettség az élettel, elégedettség az általános életminőséggel, boldogság	1 elemű globális szinten (2 típus), 15 élet-területtel való elégedettség	Michalos és Zumbó (2000)
Egydimenziós, globális életminőség	1 elemű globális szinten	Silverstein és Parker (2002)

Forrás: Saját szerkesztés

Kvalitatív és/ vagy kvantitatív kutatás? A szakirodalmi áttekintésben bemutatott tanulmányokból három mind a kvalitatív, mind a kvantitatív kutatási módszert alkalmazta a kutatás célkitűzésének és információigényének megfelelően. A kutatás feltáró szakaszában lebonyolított mélyinterjúkkal azonosíthatók az életminőség értékelésének összetevői és mechanizmusa, és az interjúalanyok által kedvelt kulturális tevékenységek. Több tanulmányban csak kvantitatív eljárást használtak a fogyasztók kulturális – szabadidő aktivitása és az életminőség globális, dimenzionális szintje közötti összefüggés méréséhez. Wood és Smith (2004) kvalitatív kutatás keretében szerzett tapasztalatot a zenei eseményeken szereplő és aktívan résztvevő személyek érzékeléséről és észleléséről.

A kulturális aktivitással kapcsolatos életminőség kutatásokban három megközelítés figyelhető meg. Az első az *életminőség többdimenziós vizsgálata*, amely feltárja a kulturális fogyasztással kapcsolatos azon faktorokat, amelyek hozzájárulnak meghatározott célcsoport életminőségéhez (Bowling és Gabriel, 2004; Coffman és Adamek, 1999). Mivel ezek a tanulmányok az időskorú emberekre fókuszálnak, feltételezhetően a kulturális aktivitás életminőség értékelésben játszott szerepének relatív fontossága eltér a többi populációtól. Ezen kívül az aktívan zenélő személyek fontosabbnak minősítették a kulturális részvétel életminőségre gyakorolt hatását. A szabadidős tevékenység 7 területéből az egyik a kulturális aktivitás, amelynél mind a társasági, mind az egyéni részvétel kedvező életminőség észleléshez vezetett.

A második egy *globális konstrukció*, amelynél azt mérik, hogy a fogyasztók kulturális aktivitásának vagy szabadidős tevékenységének milyen hatása van az életminőségre összességében (Bowling és Gabriel, 2004; Michalos és Zumbo, 2000; Burack és társai, 2003; Michalos, 2005; Kelly és társai, 2001; Silverstein és Parker, 2002). Az eredmények azt mutatják, hogy a művészetben erősen érintett kanadai lakosok aktivitásának is csak

kismértékű hatása van az általános életminőségre. Szanatóriumban élő amerikai szeniorok zenehallgatás előtti és utáni emocionális állapotát vizsgálták, és az összehasonlítás nem mutatott jelentős különbséget. A szabadidő tevékenységgel kapcsolatos kutatásokban a kulturális részvétel pozitív hatást és kapcsolatot mutatott a globális életminőséggel.

Végül a harmadik *csak kvalitatív megközelítést* használ egy specifikus kulturális aktivitás (élő zenés rendezvényen való részvétel) és az életminőség kapcsolatának megértéséhez (Wood és Smith, 2004). Ennél a kutatásnál a kulturális részvétel pozitív hatással van az emocionális jóllétre, de nincsen közvetlen hatása az anyagi életfeltételekre. A 3. táblázat mutatja a kultúrával kapcsolatos életminőség kutatásoknál alkalmazott módszert és a kutatások eredményeit.

3. táblázat

A kultúrával kapcsolatos életminőség kutatások módszere és eredménye

<i>A kutatás módszere</i>	<i>Eredmény: életminőségre gyakorolt hatás</i>	<i>Szakirodalmi hivatkozás</i>
<i>Kulturális aktivitás</i>		
Kvalitatív és kvantitatív	Nincsen hatás az életminőségre	Burack és társai (2003)
Kvalitatív és kvantitatív	Jelentős hatás az életminőségre	Coffman és Adamek (1999)
Kvantitatív	Kis pozitív hatás az életminőségre	Michalos (2005)
Kvalitatív	Pozitív hatás az emocionális jóllétre	Wood és Smith (2004)
<i>Szabadidős tevékenységek</i>		
Kvalitatív és kvantitatív	A társasági és egyéni kulturális aktivitás pozitív hatása az életminőségre	Bowling és Gabriel (2004)
Kvantitatív	Gyenge korreláció a napi aktivitás és az életminőség között Erősebb korreláció az aktivitással való elégedettség és a globális életminőség között	Kelly és társai (2001)
Kvantitatív	Csak a rekreációs aktivitás hatását méri	Michalos és Zumbó (2000)
Longitudinális kutatás, kvantitatív	Pozitív hatás az életminőségre	Silverstein és Parker (2002)

Forrás: Saját szerkesztés

Az emberek szubjektív életminőségét befolyásolja az adott társadalom fejlettsége, ahol az egyén él, valamint a személy társadalomban elfoglalt helye.

3. EMPIRIKUS KUTATÁS AZ ÉLETMINŐSÉG ÉS A KULTURÁLIS AKTIVITÁS KAPCSOLATÁNAK VIZSGÁLATÁHOZ

Ebben a fejezetben először áttekintjük az empirikus kutatás célkitűzéseit, és kutatási kérdéseit, majd megtárgyaljuk a kutatás feltáró szakaszát és legfontosabb eredményeit.

3.1. A kutatás célja, kutatási kérdések

A szubjektív életminőség komplex kategória, az életminőséget befolyásoló tényezők nagyon sokrétűek, így ennek a témakörnek csak egy szeletét vizsgáljuk meg. Az empirikus kutatás alapvető célkitűzése annak vizsgálata, hogy a kulturális szolgáltatások igénybevétele, és a kulturális aktivitás milyen hatást gyakorol a fogyasztók életminőségére.

Módszertani szempontból kutatásomnak három kulcskérdése van, és a kutatás kérdéseit is ennek megfelelően fogalmazom meg.

- Sarkalatos kérdés a szubjektív életminőség kutatásokban, hogyan definiáljuk az életminőséget: a globális, a dimenzionális vagy a fókuszált megközelítés alapján. Tehát az első kutatási kérdés:
 - *Mi jellemzi a fogyasztók életminőség értékelését: a globális szemlélet vagy az élet egyes területein szerzett tapasztalat dominál?*
- A szubjektív életminőség vizsgálatok eredményei azt mutatják, hogy a globális értékelés és az élet egyes részterületein tapasztalt elégedettség között kapcsolat áll fenn. A utilitáriusok szerint úgy értékeljük életünket, hogy egy mentális kalkulussal összegyűjtjük a jó és rossz tényezőket és egyenleget készítünk. A másik lehetőségnél az értékelés fordított, fentről lefelé tart. Tehát a második kutatási kérdés:
 - *A szubjektív életminőség és az élet egyes területein tapasztalható elégedettség hogyan függ össze?*
- A kulturális aktivitáshoz kapcsolódó életminőség vizsgálata során több kutatás arra az eredményre jutott, hogy a vizsgálat fókusza, a kultúra széles vagy szűk értelmezése különböző mértékben hat az egyén általános életminőségére és az élet egyes részterületein észlelt életminőségre. Tehát a harmadik kutatási kérdés:
 - *A fogyasztók által igénybevett kulturális szolgáltatás és végzett kulturális tevékenység milyen hatást gyakorol a szubjektív életminőségre?*

3.2. Az empirikus kutatás feltáró, kvalitatív fázisa

A kutatás előkészítő fázisában hat kiscsoportos interjút folytattunk le 2011 tavaszán, március hónapban. Azért döntöttem a *kiscsoportos interjú* alkalmazása mellett, mert a csoportos interjú dinamikája biztosítható, a felkért 4-5 résztvevő aktívan részt vesz a beszélgetésben. A kutatási téma szempontjából fontosnak tartottam, hogy olyan homogén csoportokat alakítsunk ki, amelyekben kicsi a szociális távolság, és a csoporttagok őszintén és bátran megnyílnak egymás előtt. A gyakorlati megfontolás is a négyfős csoport mellett szólt, általában a résztvevők elfoglaltsága miatt nehéz időpontot egyeztetni a csoportos interjúkhoz. Ezen kívül a csoportvezető számára is előnyös a kiscsoportos megoldás, hiszen jól kezelhető, kontrollálható a beszélgetés, és a résztvevők reakciói, valamint megérthető az egyéni véleményalkotás folyamata is. A résztvevők kiválasztásához meghatároztam a kutatás alapsokaságát, Magyarország két régiójában, Nyugat-Dunántúlon és Közép-Dunántúlon vizsgálom a szubjektív életminőség és a kulturális szolgáltatások kapcsolatát. A primer kutatás területi leszűkítését időbeli és anyagi korlátok indokolták. A hat kiscsoportos interjú alanyainak felkérésénél szűkebb és tágabb környezetemre támaszkodtam, és informális módon vettem fel a kapcsolatot a résztvevőkkel. A kiscsoportos beszélgetések lefolytatásához „vezérfonalat” állítottam össze, és az egységes lebonyolítás érdekében személyesen vezettem azokat. A résztvevők kiválasztásánál ügyeltem arra, hogy a különböző életkorú személyek külön csoportba kerüljenek, és mind a megyeszékhelyen, mind az egyéb városban és községben élők is képviseltetve legyenek. A kultúra iránti attitűdöt, a kultúra-barát, vagy a kultúrától idegenkedő magatartást a fogyasztók iskolai végzettsége is befolyásolja, ezért a csoportok összetételénél az iskolai tanulmányokra külön hangsúlyt helyeztem.

3.3. A kvalitatív kutatás eredményei

A kiscsoportos interjúk témája három csoportba sorolható, ezek a következők:

- Az életminőség értelmezése, értékelése, és összetétele a csoporttagok számára
- A kultúra megnyilvánulása, értékelése és szerepe a résztvevők életében

- Az életminőség és az igénybevett kulturális szolgáltatások, a kulturális aktivitás kapcsolatának feltárása

Először a résztvevőkkel az *életminőségről* beszélgettünk. Amikor a csoport résztvevői értékeli saját életüket egyrészt minősítik az életüket általában, másrészt az élet egyes területeit, amelynél a következő fontossági sorrend alakult ki: egészség, család, barátok, munka, boldogság, pénzügyi biztonság, kulturált környezet, szabadidő eltöltése, és természeti környezet. A résztvevők véleménye alapján elmondható, hogy az élet fontos tényezőivel való elégedettség jelentős hatást gyakorol az általános életminőségre. A beszélgetés során arra is fény derült, hogy az életminőség értékelés különböző szakaszában a fontos események, mint mérföldkövek jelennek meg, pl. önálló élet, lakásvásárlás, vállalkozás létrehozása.

Ezek után a *kultúra megnyilvánulási formáit* idéztük fel, amely nagyon sokféle módon jelenik meg a csoporttagok életében. Egyesek számára a klasszikus kulturális szolgáltatások igénybevétele jelenti a kultúrát, másoknak a szórakozás, a barátokkal való időtöltés otthon vagy házon kívül nyújtja a kívánt kikapcsolódást. A résztvevők által leggyakrabban említett kulturális tevékenységek: színház, múzeum, kiállítás, mozi, könyvtár, előadás, szórakozás, beszélgetés különböző kultúrájú emberekkel, borkóstoló, önképzés, koncert, népművészeti program, tánc, olvasás és vallás. Amikor a kulturális aktivitást befolyásoló tényezőkről volt szó, többen megnevezték az időt, a pénzt, az elérhetőséget, az évszakot, a kulturális intézményt, az utazási lehetőséget, és a hobbit. Az idő kétféle nézőpontból merült fel: egyrészt a munka miatt többnyire csak a hétvégén marad idő kulturális tevékenységre, másrészt, ha fontos, akkor jut idő mindenre. A kulturális szolgáltatások értékelési szempontjai közül a legfontosabb az ár (elsősorban a diákok és nyugdíjasok esetében), majd a minőség, és az ár-érték arány következik, utána a kényelmet, a személyzet hozzáértését, segítőkészségét, és udvariasságát emelték ki és végül a hírnevet és a megbízhatóságot sorolták fel.

A kulturális aktivitással kapcsolatos preferencia, az igénybevételi gyakoriság, az involvement, és a minőség tekintetében lényeges különbséget találtunk az interjúalanyok életkora és társadalmi-iskolázottsági státusza alapján. Ez felvet két további kérdést. *Vajon a kulturális aktivitás fontossága és a szubjektív életminőségre gyakorolt hatása azonos vagy eltérő a célsokaságra vonatkozóan? Léteznek olyan sajátos élet-szakaszok, amelyekben a kulturális aktivitásnak nagyobb hatása van az észlelt életminőségre?*

Bátorítottuk a résztvevőket, hogy mondják el tapasztalataikat, a kulturális szolgáltatások igénybevétele, a *kulturális aktivitás milyen hatással van rájuk*. A csoportos interjú résztvevői beszámoltak érzéseikről (pl. öröm, kikapcsolódás, energiát ad a mindennapokra), és pozitív tapasztalataikról (pl. tudás). Negatív vélemény olyan formában került szóba, hogy kultúra nélkül nagyon „unalmas, üres lenne az élet, mint a sivatag”, hiányozna a „valódi érték”. Mivel az interjúalanyok gyakrabban vesznek részt társas kulturális programokon, mint egyéni formában, a társas kapcsolat kialakulása, ápolása és társadalmi megítélése markánsan megjelent az emocionális érzékelés mellett.

A primer kutatás feltáró, kvalitatív szakasza biztosította a kutatás kvantitatív szakaszának előkészítését és lebonyolítását.

4. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

Ez az empirikus kutatás egy nagyobb, hosszú távú kutatás része, amelynek célja, hogy eredményei hozzájáruljanak egyrészt a magyar lakosok életminőségének alaposabb megismeréséhez és javításához, másrészt a kultúra iparágában működő szervezetek, intézmények számára javaslatokat fogalmazzon meg az alkalmazható marketing eszközök tekintetében.

A szubjektív életminőség a fogyasztók személyes véleményén alapul és a válaszadók közvetlen, tudatos vagy érzelmi érzékelésére épül. Kutatás módszertani szempontból az első lényeges kérdés az, *hogyan definiálható az életminőség*. A szakirodalmi áttekintés és a csoportos interjúk eredményei alapján az első definíció típus, a globális definíció és a második típus, a komponens definíció kombinációja alkalmazható kutatási témánkhoz. Ez a „hibrid” definíció tartalmazza az étellel való általános elégedettséget, és az élet egyes területeinek értékelését. A skála fejlesztés során arra is figyelmet fordítunk, hogy meghatározzuk milyen irányú az összefüggés a globális szintű értékelés és az élet összetevőinek minősítése között. Az életminőség meghatározásából kiindulva a fogyasztók életminőségét két szinten vizsgáljuk. *Globális szinten* egy elemű változóval mérjük az észlelt életminőséget a korábbi kutatási eredmények és a kvalitatív kutatás tapasztalatainak figyelembevételével. A második szint vizsgálatához a *többdimenziós koncepciót használjuk*, és mérjük az élet egyes részterületeivel kapcsolatos elégedettséget és fontosságot. A csoportos interjúk alapján kilenc területet azonosítottunk: egészség, anyagi biztonság, munka-karrier, család-párkapcsolat, baráti kapcsolatok, lakás, szabadidő eltöltése, lelki élet-vallásosság, tiszta környezet. Módszertani szempontból fontos kérdés az is, hogy mennyire széles vagy szűk értelemben vizsgáljuk a kulturális aktivitást. A csoportos interjúkon elhangzott vélemények felhasználásával azonosítottuk a legkedveltebb házon kívüli és otthoni kulturális tevékenységeket (színház, mozi, komolyzenei koncert, könnyűzenei koncert, múzeum, könyvtár, olvasás, TV nézés, belépőjegyes fesztiválok, ingyenes szabadtéri fesztiválok, rendezvények, ünnepekhez köthető programok), és nem szűkítettük le a kulturális aktivitást egy speciális kulturális szolgáltatásra vagy tevékenységre. Az életminőség és a kulturális aktivitás közötti kapcsolat feltárásához számos (18 db) olyan érzést, észlelést fogalmazzunk meg Likert skálán mérhető állítás formájában, amelyet az interjúalanyok a kulturális tevékenység hatásának illetve funkciójának tulajdonítanak. A tervezett kvantitatív kutatás eredményei alapján választ kapunk arra is, hogy *a kulturális aktivitásnak mennyire erős vagy gyenge hatása van a globális életminőségre és az élet egyes területeire*.

A korábbi kutatásokban használt skálák és a csoportos interjúk eredményei alapján kifejlesztettük az észlelt életminőség méréséhez alkalmazható skálát, amelynek szakértői véleményezése és tesztelése folyamatban van. A tervezett kvantitatív kutatás célsokasága két magyarországi régió felnőtt korú lakossága, akik részt vesznek valamilyen kulturális tevékenységben. A válaszadók kiválasztásához a nem véletlen és kvótás mintavételt alkalmazzuk, és a tervezett mintanagyság 500 fő.

Korábbi kutatások igazolják, hogy a gazdasági és egészségi faktorok hatással vannak az egyén jóllétére, ezen kívül azonban más tényezők is befolyásolják annak magas vagy alacsony szintjét. Feltételezhető, hogy az emberek szabadidejében igénybevett kulturális szolgáltatások és kifejtett kulturális aktivitás pozitívan hat az észlelt szubjektív életminőségre.

5. IRODALOM

- Bowling, A. Gabriel, Z. (2004), „An integrational model of quality of life in older age. Results from the ESRC/MRC HSRC Quality of Life survey in Britain”. *Social Indicators Research*. 69(1):1-36.
- Burack, O.R., Jefferson, P, Libow, L.S. (2003), “Individualised music: A route to improving the quality of life for long-term care residents”. *Activities, Adaptation and Aging*, Vol. 27, No. 1, pp. 63-76.
- Campbell, A., P. E. Converse, W. L. Rodgers (ed.), *The Quality of American Life*. New York: Russel Sage Foundation. 1976

- Coffman, DD, Adamek, M S. (1999), „The contributions of wind band participation to quality of life of senior adults”. *Music Therapy Perspectives*. Vol. 17, No. 1, pp. 27-31.
- Consumption habits in international comparison, Hungarian Central Statistical Office, 16.11.2009.
- Day, R.L. (1987), „Relationship between life satisfaction and consumer satisfaction”. *Marketing and quality-of-life interface*, pp. 289-311.
- Diener, E. (1984), „Subjective well-being”. *Psychological Bulletin*, Vol. 45, pp. 542-575
- Diener, E., Suh, E. (1997), „Subjective well-being: An interage perspective”. *Annual Review of Gerontology and Geriatrics*, Vol. 17, pp. 304-324.
- Haas, B.K. (1999), “Clarification and integration of similar quality of life concepts”. *Journal of Nursing Scholarship*, Vol. 31, No. 3, pp. 215-220.
- Heady, B., Veenhoven, R., Wearing, A. (1991), „Top-down versus bottom-up. Theories of subjective well-being”. *Social Indicators Research*, Vol. 24, pp. 81-100.
- Kelly, S, McKenna, H. Parahoo, K. (2001), „The relationship between involvement in activities and quality of life for people with severe and enduring mental illness”. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*. Vol. 8, No. 2, pp. 139-146.
- Lee, Dong-Jin, M. Joseph Sirgy, Val Larsen, Newell D. Wright, (2002), „Developing a Subjective Measure of Consumer Well-Being”. *Journal of Macromarketing*, Vol. 22, No. 2., December. pp. 158-169.
- Leelakulthanit, Orose, Ralph Day, Rockney Walters. (1991), „Investigating the relationship between marketing and overall satisfaction with life in a developing country”. *Journal of Macromarketing* 11. Spring, pp. 3-23.
- Meadow, H. Lee. (1983), „The relationship between consumer satisfaction and life satisfaction for the elderly”. *Ph.D. dissertation*, Virginia Polytechnic Institute and State University, Blacksburg, VA.
- Meeburg, G.A. (1993), “Quality of life: A concept analysis”. *Journal of Advanced Nursing*, Vol. 18, No. 1, pp. 32-38.
- Michalos, A. C., (2005), „Arts and the quality of life: An exploratory study”. *Social Indicators Research*, Vol. 71, No. 3, pp. 11-59.
- Michalos, AC. Zumbo, BD. (2000), „Leisure activities, health and the quality of life”. *Institute for Social Research and Evaluation*, University of Northern British Columbia, British Columbia.
- Nakano, Noriyuki, Maurice MacDonald, Robin Douthitt, (1992), „Toward consumer well-being: Consumer socialization effects of work experience”. *Developments in quality-of-life studies in marketing*, Vol. 4, pp. 107-111.
- Silverstein M and Parker, MG, (2002), „Leisure activities and quality of life amongst the oldest old in Sweden”. *Research on Aging*. Vol. 24, No. 5, pp. 528-547.
- Taillefer M. C, Dupuis G, Roberge M. A, Lemay S (2003), „Health-related Quality of Life models: systematic review of the literature”. *Social Indicators Research*. Vol. 64, No. 2, pp. 293-323.
- Veenhoven, R. (1997), *The utility of happiness*. Web-page created by Ruuth Veenhoven, <http://www.eur.nl/fsw/personeel/soc/veenhoven/index2.htm>
- Wood, N. Smith, S. J. (2004), “Instrumental routes to Emotional Geographies”, *Social and Cultural Geography*, Vol. 5, No. 4, pp. 534-548.

ENGLISH SUMMARY

Methodology challenges in the examination of the subjective quality of life

The objective of this article is to explore how the cultural services resorted and the cultural activities influence on the evaluation of the consumers' quality of life (QOL). Our paper

provides the literature review about the examination of QOL and focuses on the challenges that researchers face in the empirical researches. According to the literature, there is not consensus about the definition of QOL that can apply in all contexts. Three types of approaches can be identified in the previous articles. The first is a multi-dimensional approach to QOL, exploring the factors that contribute to the individual QOL. In case of the second, one QOL is a global construct, and the third use only a qualitative approach. We conducted six small-group interviews according to the aim of this research in pursuance of the exploratory research. Finally, we discuss the main methodology questions for our empirical research.